

ΙΟΥΛΙΟΣ
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

70

2023
τόμος 19

σύναψις

4 ποιήματα του Ξενοφώντα Μαυραγάνη [1940-2023]

ένας επίκαιρος αθλητής μας

οι "σιωπές" καθοδηγούν την ομιλία

ο ψυχωτικός λόγος

βιολογία + πολιτισμός – ο εγκέφαλός μας

η Δημιουργία – επιστημονικές θεωρίες

ο ναρκισσισμός στην Τέχνη

ο αγώνας ζωής όσων επιβίωσαν μιας γενοκτονίας

ιστορία της αφασιολογίας

ένα βιβλίο για την Ευρυτανία

ISSN 1790-441270

ΤΙΜΗ 10€
9 771790 441700

Τριμηνιαία Επιθεώρηση Ψυχιατρικής, Νευροεπιστημών & Επιστημών του Ανθρώπου

περιεχόμενα

ΙΟΥΛΑ ΑΥΓ ΣΕΠ

04 Ξενοφών Ε. Μαυραγάνης
[1940-2023]
4 ποιήματα

επίκαιρα

06 Από τα Γρεβενά τεντώνοντας
Γιώργος Χουλιάρης

επιχειρήματα

08 Όταν η σιωπή καθοδηγεί την
ομιλία: μία συζήτηση για τον ρόλο
των σιωπηλών παύσεων στον
προφορικό λόγο
Τζωρτζίνα Αγγελοπούλου

12 Γλωσσικές διαταραχές
στη σχιζοφρένεια
Νικόλαος Μοσχόπουλος

24 Η Εξέλιξη του Εγκεφάλου
του Ανθρώπου. Βιολογία
και Πολιτισμός
Γιώργος Χ. Παπαδόπουλος

προεκτάσεις

28 Το Big Bang ως Κοσμογονικός
Μύθος της Δημιουργίας
Δημήτρης Γαβαλάς

ανιχνεύσεις

35 Ανιχνεύσεις του Ναρκισσισμού
στην Τέχνη
Γιάννης Παπαδόπουλος

επισημάνσεις

38 Μακροχρόνιες επιπτώσεις στην
υγεία διασωθέντων γενοκτονίας
και των απογόνων τους
Τζων Καλέφ-Εζρά

αναδρομές

56 Ιστορία της αφασιολογίας.
Φυλογένεση και οντογένεση της
έννοιας «αφασία»
Θανάσης Καράβατος

αναγνώσματα

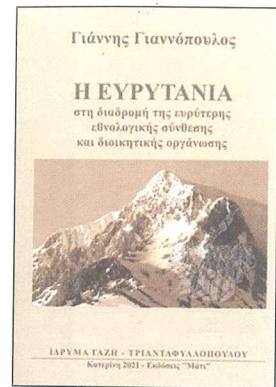
66 Δρ Γιάννη Γιαννόπουλου:
«Η ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ: στη διαδρομή της
ευρύτερης εθνολογικής σύνθεσης
και διοικητικής οργάνωσης»
του Δημοσθένη Αγραφιώτη

Ευχαριστούμε την εταιρεία Lundbeck που χρόνια τώρα συμβάλλει στην προσπάθειά μας,
καθώς και τις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης για τη δική τους διαρκή συμβολή

Γιάννης Γιαννόπουλος

Η ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ

στη διαδρομή της ευρύτερης εθνολογικής σύνθεσης
και διοικητικής οργάνωσης

Ίδρυμα Γαζή-Τριανταφυλλοπούλου, Κατερίνη 2021, εκδόσεις Μάτι

του Δημοσθένη Αγραφιώτη

Ομότιμου Καθηγητή Κοινωνιολογίας-ΕΣΣΔΥ

Αναπάντητα σχεδόν ή δύσκολα απαντήσιμα τα ερωτήματα: από που ερχόμαστε; Πώς και γιατί έχουμε γίνει αυτό που είμαστε;¹ Τα ερωτήματα-αινίγματα στη σύντομη διατύπωση τους μοιάζουν να είναι γενικά και να επιδέχονται συνακόλουθα πολλαπλές σημασιοδοτήσεις. Έτσι, είναι εύκολο να διακρίνουμε περισσότερες εκδοχές. Σε ατομικό επίπεδο τα ερωτήματα οδηγούν σε απάντηση που δίνεται μέσα από μια βιογραφία ενός συγκεκριμένου προσώπου. Σε οικογενειακό επίπεδο ωθούν στη μορφοποίηση μιας γενεαλογικής αφήγησης, μιας σάγκα που παίρνει το όνομά της από μια συγγένεια ή ένα σόι. Στο επίπεδο μιας γεωγραφικής περιοχής, επιστρατεύεται η τοπική Ιστορία για να αποσαφηνιστεί η σχέση μεταξύ του «τοπικού»-«περιφερειακού» και του «εθνικού»-«κέντρου». Στο εθνικό επίπεδο η Ιστορία καλείται να χαράξει την πορεία ενός έθνους στον χρόνο και τον χώρο. Στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι ερευνητές και οι ιστορικοί θα πρέπει να προσδιορίσουν τη διαδρομή της γηραιάς ηπείρου στην παγκόσμια πολιτική και πολιτιστική σκηνή. Τέλος, σε πλανητικό επίπεδο, η μυθολογία, η κοσμογονία και η θρησκεία προτείνουν απαρχές και προσφέρουν νοήματα και παρηγοριά για τα δείνα της οικουμένης. Είναι σαφές ότι η προηγούμενη τυπολογία δεν εξαντλεί τους εκάστοτε προβληματισμούς του ατομικού και συλλογικού βίου, ωστόσο οδηγεί στα επόμενα ερωτήματα: σε ποια χρονική στιγμή μιας κοινωνίας αναδύονται τα προαναφερόμενα ερωτήματα; Και με ποιο τρόπο διατυπώνονται; Και πώς εγγράφονται στο πλέγμα των κοινωνικών διαλόγων και συγκρούσεων; Δυο παραδείγματα ίσως φωτίζουν τα προαναφερόμενα ερωτήματα. Το πρώτο: από τη δεκαετία του 1960 στις Η.Π.Α. δημιουργήθηκε μια πολιτιστική τάση σχετικά με τις καταγωγές και τις απαρχές των κατοίκων της ηγέτιδας χώρας του δυτικού κόσμου με την ονομασία search of the roots – αρκετοί αφροαμερικανοί γύρισαν στην Αφρική

να βρουν τις γενεαλογικές τους ρίζες, όπου βέβαια διαπίστωσαν την τεράστια πολιτιστική διαφορά ανάμεσα στην «αμερικανική τους ταυτότητα» και την εύθραυστη ταυτότητα των σύγχρονων Αφρικανών· το δεύτερο, η θρησκευτική οργάνωση των Μορμόνων (Γιούτα, ΗΠΑ) προσφέρει έναντι αμοιβής μια ειδική υπηρεσία γενεαλογικής καταγωγής καθώς με το όνομα της οικογένειας [σε τεράστιες βάσεις δεδομένων δημοτολογίων (κυρίως της Ευρώπης)] είναι δυνατόν να προταθεί ένα γενεαλογικό δέντρο σε βάθος 4-5 αιώνων – σύμφωνα με το δόγμα τους αν βρεθεί το σύνολο των προγόνων, ο τελευταίος της οικογένειας μπορεί να τους «βαπτίσει» και να γίνουν και αυτοί μέλη της εκκλησίας των Μορμόνων, με όλα τα «προνόμια» στη μελλοντική κρίση-«δεύτερη παρουσία». Εδώ είναι απαραίτητο να τονιστεί ότι υπάρχουν πολλές δυσκολίες και πολλά εμπόδια όταν επιχειρείται μια συνάρθρωση των προηγούμενων πέντε επιπέδων, στον βαθμό που κάθε επίπεδο έχει τη δικιά του επιστημονική νομοτέλεια και τη δική του επιστημολογική θεμελίωση. Με μίαν άλλη έκφραση, οι προσεγγίσεις που καλλιεργούνται σε κάθε επίπεδο δεν συγκλίνουν και δεν συμπλέκονται χωρίς τριβές και χωρίς συγκρούσεις, όταν επιχειρείται μια πολυεπιστημονική ή διεπιστημονική θεώρηση. Ο ερευνητής (ιστορικός, ανθρωπολόγος, κοινωνιολόγος, κοινωνικός ψυχολόγος, γλωσσολόγος...) είναι σχεδόν υποχρεωμένος να επινοήσει τον πιο τελέσφορο συνδυασμό των πέντε επιπέδων σε συσχέτιση πάντα με τις ερευνητικές του αναζητήσεις. Πρόκειται, λοιπόν για πεδίο λαμπρό καινοτομίας, εφευρετικότητας και διανοητικής περιπέτειας!

Σύμφωνα με την προηγούμενη αδρή προβληματική, το βιβλίο του Δρ: Γιάννη Γιαννόπουλου [Γ.Γ.] στοχεύει στην απόκτηση αυτογνωσίας σε τοπικό επίπεδο (Ευρυτανία) λαμβάνοντας υπόψη ωστόσο τις ανακατατάξεις σε εθνικό και διεθνές επίπεδο (local-global: glocal, πλανητικό) κρατώντας μια διαχρονική προοπτική και επικεντρώνοντας κατά κύριο λόγο στη νεότερη εποχή. Επιστημολογικά κινείται στο πεδίο της Ιστορίας, Εθνολογίας και της Γλωσσολογίας και οπωσ-

¹ Gérard Bronner, "Les origines. Pourquoi devient-on qui l'on est ?". Autrement/Les grands mots, Paris, 2022.

δίποτε συνδιαλέγεται με τη Γαλλική Σχολή των "Annales", που επιστρατεύει τη διαχρονία και τη συγχρονία για να εξηγήσει την κοινωνικο-πολιτιστική (culturel-cultural) διαδρομή των κοινωνιών λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τις κλίμακες του χρόνου και του χώρου. Μεθοδολογικά καταφεύγει σε μια ιδιαίτερη εργασία πεδίου (field work), που αποτελούν τα τοπωνύμια όπως αυτά μεταβάλλονται στον χώρο και τον χρόνο σε συσχέτιση βέβαια με τα κυρίαρχα γλωσσικά συστήματα. Δηλαδή, η πρώτη ύλη για το ερευνητικό του εγχείρημα συνθέτουν η γλώσσα (με τις διαλέκτους της), τα κείμενα, τα τοπωνύμια στη νότια πλευρά της Πίνδου, όπου δεσπόζουν τα Άγραφα και το Βελούχι. Μ' αυτήν την εστίασή του αφήνει εκτός του βλέμματός του για παράδειγμα την τέχνη, τη μουσική, τις δομές της οικογένειας, τις ενδυμασίες, τις οικονομικές σχέσεις που αποτελούν τα άλλα πεδία της εθνογραφικής και εθνολογικής έρευνας. Σ' αυτήν την πολυεπιστημονική (multidisciplinaire) θεώρηση ο Γ.Γ. συνομιλεί με πλήθος ειδικών ερευνητών κι αναγνωρίζει τη συνεισφορά των «κλασικών» μελετητών όπως του Γεωργίου Καββαδία, του Δημήτρη Λουκόπουλου και του Carsten Høeg (Δανός). Στον διεθνή ορίζοντα υπάρχει πλήθος μελετών που αποσκοπούν να δομήσουν πάνω σε μια γεωγραφική περιοχή μια πολιτιστική επικράτεια (cultural area) και να δώσουν τα όρια και τα ορόσημα προκειμένου να αποτυπωθεί μια πολιτιστική ιδιοτυπία¹ στη Βόρειο Αμερική (Η.Π.Α. και Καναδά) έχουν συστηματικά ερευνήσει τις διαφορές ανάμεσα σε διαφορετικές εθνοτικές ομάδες (τόσο σε επίπεδο του λεγόμενου υλικού πολιτισμού όσο και σε επίπεδο των συμβόλων, των σχημάτων και των διανοητικών προτύπων), για να επιτύχουν να δώσουν έναν πολιτιστικό χάρτη ή μια συνολική εικόνα της συνύπαρξης των διαφόρων πολιτιστικών μορφωμάτων (cultures). Εξάλλου και στην Κίνα μέχρι τον 19ο αιώνα μ.Χ., οι δυναστείες με συστηματικό τρόπο κατέφευγαν σε εξαντλητικές καταγραφές των γεγονότων, κωδικοποιούσαν τις ιστορικές πηγές και τυποποιούσαν κάθε φορά τα συστήματα γραφής, δηλαδή τη μορφή και τη χρήση των ιδεογραφημάτων/ιδεογραμμάτων. Ο Γ.Γ. επιχείρησε κατά μόνας να μελετήσει την πολιτιστική ιστορία της Ευρυτανίας επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στα τοπωνύμια όπως αυτά αναδύθηκαν όταν οι ανθρώπινες κοινότητες ονόμαζαν και κατονόμαζαν τους τόπους που αυτοί κατοίκησαν, καλλιέργησαν, έκτισαν, στόλισαν, γιόρτασαν, εξύμνησαν, καταράσθηκαν και εντέλει που σ' αυτούς είδαν το φως της μέρας και σ' αυτούς βρέθηκαν στο σκοτάδι του θανάτου. Βεβαίως, η επεξεργασία των τοπωνυμίων, καθώς και η διερεύνηση των πηγών και των διαδικασιών με τις οποίες δόθηκαν στα τοπωνύμια οδήγησαν και στην αρνητική απάντηση στο ερώτημα εάν οι Αρουμάνοι-Βλάχοι είχαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των τοπωνυμίων. Αν το προαναφερόμενο ερώτημα αποτελεί ένα ορόσημο για την έρευνα του Γ.Γ., ωστόσο πλήθος άλλων αποριών διατρέχει το βιβλίο που αποτελούν παράπλευρα πεδία διερεύνησης. Το βιβλίο διαθέτει πλήθος ατραπών, που ο αναγνώστης καλεί-

ται να ανακαλύψει και να αναμετρηθεί με τη σύζευξή τους. Μια σειρά ζητημάτων βρίσκεται μορφοποιημένη στον κύριο κορμό του βιβλίου κι από τη σειρά δίνονται μερικά παραδείγματα-βλαστάρια.

i. Κατ' αρχήν, η σύμπλεξη της διαχρονίας και της συγχρονίας αποτελεί μια συνεχή πρόκληση για τη συνολική διαμόρφωση του βιβλίου και την επιμέρους σύνθεση των στοιχείων. Η Ιστορία στηρίζεται κυρίως στην οριζουσα της αφήγησης και της διαχρονίας, ενώ η Ανθρωπολογία κυρίως στην οριζουσα της συγχρονίας και στην επισήμανση διαδικασιών και δομών. Αποτελεί ανοικτό στοιχείο για κάθε έρευνα το πώς οι δύο γνωστικές προοπτικές θα συναρμοστούν σ' ένα ενιαίο δίπολο (λόγο/λογισμό και αφήγηση) σε αντιστοιχία με το υλικό της έρευνας. Ο Γ.Γ. καταδεικνύει και επιδεικνύει μια τέτοια συναρμογή και ταυτόχρονα επισημαίνει και τα όρια του εγχειρήματός του.

ii. Το εμπειρικό υλικό της έρευνας του Γ.Γ. αποτελούν τα «τοπωνύμια» όπως αυτά διαμορφώθηκαν σε διάφορες ιστορικές φάσεις. Βέβαια για να υπάρξει το «τοπωνύμιο» πρέπει να υπάρξει πριν απ' όλα ο «τόπος». Από την πολιτιστική θεώρηση των κοινωνιών είναι γνωστό ότι κάθε κοινωνία δημιουργεί μια αντίληψη, μια αίσθηση και μια εκδοχή ποιος είναι ο «τόπος» και οι «τόποι» της [π.χ. αν γίνεται πρωτοτύπηση του βλέμματος στην οριοθέτηση του τόπου (όπως στην ευρωπαϊκή παράδοση) ή των ήχων (όπως στους Αβορίγινες της Αυστραλίας) ή ο «τόπος» συνδυάζεται με την παραγωγική διαδικασία (πηγές νερού) ή με την έννοια του ιερού καθώς σχετίζεται με μια ηρωική πράξη ή την καταγωγή ή την πρωτογενή δημιουργική διαδικασία (πρώτη εποίκηση του τόπου)]. Τι ακριβώς θεωρούσαν οι Ευρυτάνες ως τόπο απαιτεί μια μεταέρευνα που αναμφίβολα θα έχει ως αφετηρία την εργασία του Γ.Γ. και σ' αυτό το πνεύμα τα αποτελέσματα της εξερεύνησής του έχουν κι έναν πρωταρχικό χαρακτήρα.

iii. Ένα άλλο ζήτημα που τίθεται από το έργο του Γ.Γ. συνδέεται με την ταχύτητα των πολιτιστικών μεταβολών. Η γλώσσα έχει τον δικό της ρυθμό, οι τεχνολογίες τον δικό τους, οι σχέσεις οικογένειας και συγγένειας επίσης τον δικό τους. Τα τοπωνύμια ως πολυδιάστατο πολιτιστικό φαινόμενο ανελλίσσονται μέσα στον χρόνο και η εμπειρική έρευνα μπορεί να καταδείξει τις μεταβολές του, τις επιταχύνσεις ή τις επιβραβεύσεις του, τις αναλλοίωτες φάσεις του. Στο βιβλίο του ο Γ.Γ. διατείνεται ότι οι χρονικότητες των μεταβολών των διαφόρων εκφάνσεων της κοινωνικο-πολιτιστικής ζωής (μία από τις οποίες είναι και η ονοματοδοσία των τόπων) ποικίλουν και μεταβάλλονται. Έτσι η μετακίνηση πληθυσμών, η αφομοίωση πολιτιστικών προτύπων δεν γίνονται με «αρμονία» και συνοχή, αντίθετα οι διαφορές φάσης και οι ασυνέχειες κυριαρχούν.

iv. Ένα παρεμφερές ζήτημα σχετίζεται με την ίδια τη διεργασία κατοχύρωσης ενός τοπωνυμίου σε σχέση με τον συνδυασμό της προφορικής παράδοσης και της γραφής (με όλη τη διοικητικο-γραφειοκρατική αρματοσιά). Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους και τη δημιουργία εθνικού συστήματος παιδείας, οι κάτοικοι της Ευρυτανίας λειτουργούσαν μέχρι τότε κυρίως στο όνομα της προφορικότητας κι ήταν το καθεστώς αυτό πολιτιστικά απόλυτα νόμιμο. Η εισβολή της σύγχρονης κρατικής οργάνωσης έφερε και τη σημαντική πολιτιστική μετατόπιση από την προφορικότητα στην εγγραματοσύνη. Σ' αυτό το πνεύμα, η μελέτη των τοπωνυμίων λειτουργεί και ως ένα σύμπτωμα στην προαναφερόμενη ουσιαστική πολιτιστική μετατόπιση καταδεικνύοντας τη σύγκρουση ανάμεσα στους τρόπους κατονομασίας των τόπων, όπου οι ανθρώπινες ομάδες οργανώνουν την ατομική και συλλογική ζωή τους.

v. Στο πέρασμα των αιώνων πληθυσμοί ή εθνοτικές ομάδες μετακινούνται, εγκαθίστανται, απορροφούνται, αλληλοεπιδρούν, συγκρούονται, συνεργάζονται και σ' αυτή την πολύπλοκη διεργασία επιρροών και ανασυνθέσεων ισχύουν δύο εξισώσεις: η πρώτη: ταυτότητα, είναι, εσωτερικότητα, αυτονομία και η δεύτερη: ετερότητα, γίγνεσθαι, εξωτερικότητα, αλληλόδραση. Η επίλυσή τους σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση δεν είναι καθόλου εύκολη, καθώς κάθε εξίσωση δίνει διαφορετικής υφής λύσεις. Με μίαν άλλη έκφραση, χρειάζεται μια κυβιστική προσέγγιση πολιτιστικών πραγμάτων με την εφαρμογή και των δύο εξισώσεων, ώστε να αποδοθούν και οι δύο «φύσεις» των πολιτιστικών φαινομένων, η καταστατική και η μεταβλητική/μεταμορφωτική. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα του βιβλίου (οι δυναμικές ανακατατάξεις στην ονομασία των τόπων) είναι απαραίτητο και οι δύο εξισώσεις να λυθούν κάτω από τις συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες – πρόκληση σύνθετη και δύσκολη. Η προσπάθεια του Γ.Γ. αποκτάει μια ηρωική χροιά καθώς επιχειρεί να συλλάβει την πολυπλοκότητα των γεγονότων, τις βίαιες αλλαγές (λόγω πολέμου ή διεθνών περιδινήσεων), τα πάθη, τις πονηριές και τις φιλοδοξίες των κοινωνικών πρωταγωνιστών, και ταυτόχρονα να επισημάνει την ασάφεια και την απροσδιοριστία των προαναφερόμενων εξισώσεων.

vi. Το βιβλίο με τον πλούτο των στοιχείων και των γεγονότων οδηγεί στην παρουσίαση κάποιων λεπτομερειών που ωστόσο καταδεικνύουν τον πολυσύνθετο χαρακτήρα των πολιτιστικών μεταβολών. Για παράδειγμα, αναφέρεται στην ταχύτητα μετακίνησης με τα εκάστοτε μεταφορικά μέσα στη διάρκεια του 19ου και του 20ού αιώνα, και μάλιστα σε μια περιοχή ορεινή όπως αυτής της Ευρυτανίας – στον μεσοπό-

λεμο τα λιγοστά φορτηγά έκαναν μία και δύο ημέρες για τη διαδρομή Καρπενήσι-Λαμία και τρεις με τέσσερις ημέρες για τη διαδρομή Καρπενήσι-Αθήνα.² Δηλαδή, ο Γ.Γ. αποδεικνύει μεταξύ άλλων ότι η ταχύτητα μετακίνησης καθορίζει σημαντικά την αίσθηση και την πρόσληψη του χώρου – επομένως και του τόπου και των οικισμών άρα και την προδιάθεση στην ονομασία τους. Ένα άλλο παράδειγμα είναι η νοσταλγία του Γ.Γ. για τον τρόπο εκφοράς της γλώσσας από τους ορειβίους κατοίκους της Ευρυτανίας και την απώλεια αυτής της πολύτιμης πολιτιστικής διαφοράς λόγω της τάσης της ομοιογενοποίησης της νεοελληνικής μέσω της εκπαίδευσης, των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας και της κυριαρχίας των Αθηνών στον πολιτιστικό χώρο. Η κυριαρχία των συμφώνων, η παράλειψη συλλαβών και η μουσικότητα της εκφοράς ήταν δείκτης πολιτιστικής επικράτειας και ευκαιρία-προνόμιο για τους σύγχρονους κατοίκους της Ευρυτανίας να προτείνουν τη δική τους εκδοχή του προφορικού λόγου.³

vii. Η αναλυτική έρευνα του Γ.Γ. αναφέρεται στην περίπτωση μιας ορεινής περιοχής, αυτής της Ευρυτανίας. Τίθεται το ερώτημα εάν όλοι οι ορεινοί οικισμοί της Ελλάδας ονοματούν τους τόπους του με παρόμοιο ή ανάλογο τρόπο, και ακόμη αν οι πεδινόι ή οι αστικοί οικισμοί κατονομάζουν τους τόπους τους με διαφορετικό τρόπο (π.χ. στην επιλογή των ονομάτων προτιμούν τα αρσενικά, τα θηλυκά, τα ουδέτερα, η έμφαση δίνεται στο άμεσο παρελθόν ή στο απώτερο, επικεντρώνονται στη γεωγραφική διαμόρφωση του φυσικού χώρου ...). Είναι σαφές ότι μόνο οι συγκριτικές μελέτες συγκεκριμένων περιπτώσεων μπορούν να απαντήσουν στα προαναφερόμενα ερωτήματα.

viii. Αν θελήσει κάποιος να γενικεύσει τους προβληματισμούς του Γ.Γ. θα ήταν δυνατόν να διερωτηθεί: τι σημαίνει εντέλει ο «τόπος» για τους Ευρυτάνες; Ποια νοήματα αποδίδονται και ποιες ψυχο-κοινωνικές επενδύσεις στρέφονται προς την «τοπικότητα» και την «εντοπιότητα»; Επίσης, με ποιο τρόπο αντιλαμβάνονται και συγκροτούν την αίσθηση του «χώρου» (espace/space (είναι τρεις διαφορετικές υποστάσεις, να βρίσκεται ένας άνθρωπος περιτριγυρισμένος με βουνά, να βρίσκεται στο αχανές του κάμπου, και τέλος, μπροστά στη θάλασσα που περιβάλλει το νησί του με την απεραντοσύνη του ορίζοντά της). Καθώς ο τόπος (le lieu) αποτελεί κύρια το σύνολο των διεργασιών με τις οποίες οι ανθρώπινες κοινότητες βρίσκονται σε συνεχή διάλογο με το φυσικό περιβάλλον, στο πλαίσιο αυτών των διαλεκτικών σχέσεων αναπτύσσεται και η διαδικασία της ονοματοποίησης των τόπων. Γεγονός που επιτρέπει να λεχθεί ότι η ονοματολογία των τόπων/η μορφοποίηση των τοπωνυμίων κατα-

² Από την οικογενειακή μας επιχείρηση στον χώρο των μεταφορών (φορτηγά, ταξί και λεωφορεία) υπάρχουν πολλές αφηγήσεις για τις «περιπέτειες»-ταξίδια των ανθρώπων και των πραγμάτων στο διάστημα 1920-1960 – μέχρι και ζύγισμα και ανθρώπων και πραγμάτων για να οριστεί ο ναύλος!

³ Τσιπουκάρι, Τουρκόπλαγα, Κοκαλιάρη, Χασάνακα, κίκαρη, σουκουμείου και δεκάδες άλλα σημαίνοντα σβήνονται από το ηχητικό γλωσσολογικό οπλοστάσιο.

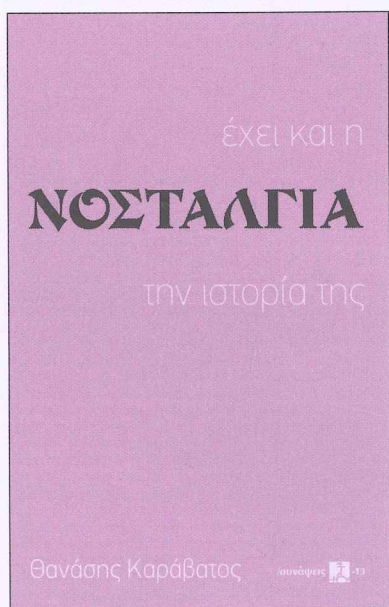
δεικνύει και αποδεικνύει τον συλλογικό και τον «ασυνείδητο» χαρακτήρα κάθε πολιτιστικής πρακτικής.

Η προαναφερόμενη παράθεση σημείων, ζητημάτων και αποριών που αναπηδούν κατά την ανάγνωση του βιβλίου του Γ.Γ. δεν είναι εξαντλητική, απλά είναι ενδεικτική των πολλαπλών αφορμών για τη διατύπωση ερωτημάτων και τη διερεύνηση πληροφοριών και γνώσεων. Το βιβλίο του Γ.Γ. μπορεί να θεωρηθεί ως ένα εγχειρίδιο αυτογνωσίας για τους κατοίκους και λάτρεις της «μικρής Ελβετίας» και οπωσδήποτε έμμεσα προσκαλεί τους αναγνώστες του σε μια «επιστροφή στις ρίζες».⁴ Η προτροπή αυτή έρχεται και παρέχεται στον κοινωνικό ορίζοντα και υπονοείται ότι η προσφυγή στις απαρχές θα ανανεώσει τις δημιουργικές δυνάμεις της τοπικής κοινωνίας. Βέβαια γίνεται υπόθεση ότι οι

ρίζες είναι πάντα εκεί και δεν χρειάζεται παρά να τις αναζητήσουν οι ενδιαφερόμενοι. Το ότι μ' έναν τρόπο επαναληπτικό είναι δυνατόν να αξιοποιηθούν τα πολιτιστικά αποθεματικά των ριζών λειτουργεί για τους κατοίκους του πλανήτη και ως παραμυθία και παρηγοριά μπροστά στις πολύπλοκες προκλήσεις του παρόντος και του μέλλοντος (κλιματική αλλαγή, καταστροφή των δασών). Είναι σαφές ότι η ερευνητική ενασχόληση του Γ.Γ. με το πολιτιστικό γίνεσθαι σ' αυτήν τη συγκεκριμένη περιοχή της Ρούμελης δείχνει με σαφήνεια τι μπορεί να θεωρηθεί ως «ρίζες», ως πολιτιστικό δυναμικό, ως πολιτιστική κληρονομιά. Η κατονομασία και η ψηλάφηση των ριζών είναι αναμφίβολα η πρώτη πράξη για μια πολιτιστική κινητοποίηση, ωστόσο στους Ευρυτάνες εναπόκειται να δείξουν φαντασία και δεξιότητες ώστε οι ρίζες να δώσουν κορμούς, κλάδους, φύλλα και κυρίως καρπούς.

⁴ Céline Flécheux, "Revenir". *L'épreuve du retour*, Le pommier Paris, 2022.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **συνάψεις**

Όταν ο Οδυσσέας εκφράζει τον πόθο του να γυρίσει στη γενέθλια γη, αυτό που νιώθει εκείνη τη στιγμή είναι *νοσταλγία*, μα δεν διαθέτει την κατάλληλη λέξη για να το εκφράσει. Διότι, στη «νοσταλγία» δένονται μεν δύο ομηρικές λέξεις, ο *νόστος* και το *άλγος*, αλλά η λέξη αυτή δεν υπήρχε στα ελληνικά, ούτε φυσικά σε καμιά άλλη γλώσσα). Όπως θα δούμε, είναι δημιούργημα της ιατρικής του 17^{ου} αιώνα κι άλλου τύπου. Η ιστορία της νοσταλγίας δεν τελειώνει εδώ. Ίσια ίσα από εδώ αρχίζει. Πολλά είναι τα ταξίδια της στον κόσμο και τις έννοιες που έχει να μας διηγηθεί. Ταυτόχρονα θα δώσει το έναυσμα για νέες παραλλαγές της που θα καλύψουν νέες «περιοχές», όπως είναι οι κοινωνικο-πολιτικές ανατροπές και τα προβλήματα που θέτει η οικολογική υποβάθμιση της ζωής των σύγχρονων ανθρώπων.

ΖΗΤΗΣΤΕ ΤΟ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ • ΑΝΤΙΚΑΤΑΒΟΛΕΣ: 210 82 22 835